

Dansa, lyssna, läsa – Knacka på

En utvärdering

Solveig Hedenström
2013

Innehållsförteckning

Inledning	1
Insamling av material	1
Sammanfattning av fokusgruppsintervju	2
Sammanställning av enkät	4
Hur fungerade materialet	5
Var det något som fungerade särskilt bra	6
Var det något som fungerade mindre bra	6
I vilket sammanhang använde ni materialet	7
Barnens reaktioner	8
Spår av Dansa-Lyssna-Läsa Knacka på i andra lekar	9
Har ni använt metoden i andra sammanhang	9
Tips till andra användare	9
Annat av intresse	10
Om att använda materialet utan workshop	10
Telefonintervju med en förskolechef	11
Dansa-Lyssna-Läsa Knacka på i biblioteksmiljö	12
Försök till analys	12
Sammanfattning	19
Litteratur	

Dansa, lyssna, läsa – Knacka på

En utvärdering

Dansa, lyssna, läsa - Knacka på är ett material som producerats av Musik Gävleborg och Länsbibliotek Gävleborg Uppsala under hösten 2011. Det bygger på Anna-Clara Tidholms bok *Knacka på* med nyskriven musik av Björn Börjesson och scenografi av Kajsa Alman. Sophia Färlin Månsson, koreograf, har tillsammans med barn vid två förskolor, en i Ovanåker (4 - 5 år) och Norrskensgårdens förskola i Gävle (2 - 3 år) tagit fram en metodhandledning. Materialet, förpackat i en röd ryggsäck, finns till utlån vid bibliotek men kan också köpas in av enskilda förskolor. Metoden presenteras vid en workshop som består av en introduktion och en genomgång av materialet där pedagoger och bibliotekarier får pröva på konceptet. Fortbildningen delas upp i två pass; dag 1, två och en halv timmes genomgång med vuxna och dag 2, en timme med en barngrupp. Teknikkravet är enkelt att uppfylla. Stereo med en CD-spelare och ett rum att dansa i. Priset för en workshop är 6 500:- inklusive resa, boende och traktamente för danspedagogen. En Knacka på-ryggsäck ingår i priset. En inspirationsfilm om hur *Dansa, lyssna, läsa – Knacka på* kan användas finns på YouTube.

Projektgruppen har bestått av Lotta Hellsten, musikproducent, Sofia Norhstedt, danskonsulent och Christine Wennerholm, bibliotekskonsulent. Syftet med projektet var att producera ett material som kunde inspirera pedagoger och barnbibliotekarier att arbeta med musik, dans, rörelse, språklig medvetenhet, genus och mångfald. Materialet skulle fungera för alla även för barn med funktionsnedsättningar.

Insamling av material

För att ta reda på hur materialet fungerat har en utvärdering genomförts. I februari 2013 samlades 22 pedagoger och bibliotekarier till en workshop på Sätterskolan i Gävle. Sophia Färlin-Månsson och Christine Wennerholm ledde workshopen. Jag deltog också i workshopen. I april 2013, då förskolorna antogs ha hunnit pröva materialet, skickades ett antal frågor ut till deltagarna via e-post. De var fördelade på åtta förskolor, fyra bibliotek samt en deltagare från Kulturskolan. Av de åtta förskolorna har fem besvarat enkäten.

För att få en fylligare bild skickades frågeformuläret ut till ytterligare sex förskolor i fyra andra kommuner i Gävleborgs län: Hofors, Ljusdal, Ovanåker och Sandviken. Fem av dessa sex förskolor har besvarat frågorna, den sjätte hade inte använt materialet. Inget bibliotek hade våren 2013 provat materialet. En förfrågan skickades därför ut till biblioteken i länet i september 2013.

I samband med workshopen i februari genomfördes också en fokusgruppsintervju med några av deltagarna. Syftet med fokusgruppsintervjun var att få fram deltagarnas föreställningar om *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* före användandet. Fem personer deltog i intervjun, en pedagog, fyra bibliotekarier. Bortfallet från förskolan var märkbart. Tre pedagoger har i efterhand besvarat de frågor som ställdes vid gruppssamtalet men poängen med en fokusgruppsintervju, diskussionsprocessen, går förlorad när frågorna besvaras individuellt och samtalet kring frågorna uteblir.

Sammanfattning av fokusgruppsintervjun

Gruppen reflekterade först kring vad man trodde om materialets användbarhet. Det rådde ingen tvekan om att man lätt skulle kunna tänka sig att använda det i sina respektive verksamheter. Att gruppen bestod av fler personer från bibliotek än från förskolan avspeglas i samtalet. Aktiviteter där man tänkte sig att *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* skulle kunna användas var i samarbetet med familjecentraler och Öppna förskolan, i arbetet med familjer med stress och trauman där det brister i kommunikationen mellan barn och vuxna och i arbetet med föräldrar med annan språklig bakgrund. Som jag tolkar det ser man materialets potential i bibliotekets utvecklingsarbete med olika samarbetspartners till exempel kring språkutveckling och integration.

En mer traditionell del av bibliotekens verksamhet är sagostunderna. I det sammanhanget såg man självklart materialets möjligheter. Gruppen kom fram till att det vore en bra idé att först testa materialet med sin personalgrupp för att öva sig men också som en metod för att involvera *hela* personalen i barnverksamheten. Det kan vara svårt att hitta berättelser som fångar de yngre barnen men ett material som *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* kan bli ett bra stöd samtidigt som det lämnar utrymme för improvisationer utifrån vad som händer i barngruppen i stunden.

Man såg också att *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* skulle kunna användas i många andra sammanhang när förskolegrupper kommer till biblioteket. Även för lite äldre barn, 6-årsgrupper eller förskoleklasser, som är en väl inarbetad målgrupp i bibliotekssammanhang

och som inslag i de lässtimulerande projekt som biblioteket har i samarbeten med förskola och skola.

Beträffande instruktionerna uttryckte man att det var värdefullt att få en genomgång av danspedagogen. Efter en inledande osäkerhet blev det efterhand lättare att känna sig spontan och lekfull. Särskilt uppskattades den tillåtande attityden i instruktionerna, att "inget är rätt eller fel". Öppenheten och möjligheten att ta in barnens egna idéer i dansen sågs också som mycket värdefullt.

En rädsla för hur man ska klara tekniken på egen hand kom till uttryck i samtalet. Ett tips för att inte störa magin när CD-spelaren ska sättas på och stängas av vid varje uppslag i boken är att använda fjärrkontrollen. Eller, som fallet var vid workshopen, att man genomför den tillsammans med en kollega. Åtminstone till en början, har man gjort det några gånger vågar man släppa loss.

I förskolemiljö tänker man sig att man skulle kunna ta ett rum i taget. Eller att dansa i flera rum och på så sätt bygga på de överraskningsmoment som är en av bokens byggstenar. Men man skulle också kunna ta ett rum, varför inte vilorummet, som en inledning till vilan om man vill pröva materialet som ett inslag i en återkommande rutin.

En hel del funderingar kring scenografin kom upp under samtalet. Var i boken finns det gula bandet och vad kan man göra med det? Om barnen får styra, kommer de att "fastna" i ett objekt och slåss om det? Hur gör man om det svävar ut? Om en säger något och ett annat barn associerar till något som inte direkt är relevant, till exempel en lös tand, och associationerna sedan fortsätter i all oändlighet? Hur hanterar man den typen av process i en barngrupp? Man får vara beredd på kaos och att det får lov att uppstå kaos ibland. Genom workshopen hade var och en fått en egen upplevelse av att samlingen i ring kring boken vid varje nytt uppslag fungerade utmärkt som återsamling. I en barngrupp blir det förmodligen också det moment som bryter ett eventuellt kaos och återskapar ett förlorat fokus, antog man.

En i gruppen kommenterade inslaget där man fick tänka på en dröm och sedan dansa den. Drömmen som hon dansade fanns kvar, dansen hade gjort drömmen mycket verkningsfull. Man reflekterade också kring fördelen med det tillåtande förhållningssättet i instruktionerna. Om man inte kom ihåg en dröm så kunde man tänka på något annat och dansa det.

Det unika med *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* var musiken. Den hittar man inte någon annanstans! Musiken har verkligen lyckats fånga boken! Det som också särskilt uppskattades var den rekvisita som kunde användas kollektivt. Det röda skynket till exempel kan säkert användas för att överbrygga konflikter i en grupp. Vattenkannan kan också användas på gruppnivå och fungera självförtroendestärkande på individnivå. Man föreställer sig också att materialet ger möjlighet att indirekt arbeta med genusfrågor. Alla inkluderas, både pojkar och flickor. Det är inte dans i en traditionell mening utan barnen inspireras att fantisera och röra sig till musik och ingen säger hur det ska vara. Dansen främjar takt, puls och koordination. Berättelsen är inbjudande och rytmisk.

Reflektionerna i gruppen kring förskolans läroplan och bibliotekens läsplaner rörde sig kring vikten av att barnen får använda alla sina sinnen, att man i för liten utsträckning använder sig av rörelse i ett pedagogiskt syfte och man ser en möjlighet att på ett inspirerande, glädjefullt och tillåtande sätt få in det i sin verksamhet. Följaktligen inga problem att hitta stöd i förskolans läroplan för materialet. Biblioteken ser *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* som en möjlighet att våga gå utanför de traditionella ramarna på biblioteket. In med fantasi och rörelselek på biblioteket. Att dansa *Knacka på* ger utrymme för barns eget skapande och kan bli ett komplement till surfplattan och datorn. Scenografin och dansen kan sedan utgöra underlag för en mängd aktiviteter i efterhand som både förskola och bibliotek kan arbeta med. Samtal med barnen kan kretsa kring frågorna: Vad hände sen? Hur känner sig en kudde som kastas? Vad drömde du när månen gått upp? Kastar man kuddar kan man måla dem sedan.

Sammanställning av enkäten

Ungefär en och en halv månad efter workshopen, när man haft tid att låna och pröva materialet, skickades en e-postenkät med enbart öppna frågor ut till deltagarna i workshopen. Jag har försökt sammanfatta vad de tio förskolorna uttrycker som svar på frågorna. För att göra redovisningen mer intressant har jag i ett senare avsnitt refererat materialet till ett par teorier av intresse för området.

De nio frågorna var:

- Hur fungerade materialet? Här kan du reflektera till exempel kring barnens ålder, lokalen, hur pass enkelt eller svårt det var. Om du kände dig trygg med det du fått i workshopen för att genomföra den på egen hand, eller annat ...
- Var det något som fungerade *särskilt* bra?

- Var det något som fungerade *mindre bra*?
- Är det i något eller några sammanhang eller teman som du har använt dig av *Dansa-Lyssna-Läsa Knacka på*?
- Kan du berätta något om barnens reaktioner?
- Har du sett några spår av *Dansa-Lyssna-Läsa Knacka på* i andra lekar efteråt?
- Har du fört över arbetssättet från *Dansa-Lyssna-Läsa Knacka på* till andra böcker eller andra sammanhang?
- Har du kommit på något när du arbetat med materialet som du kan tipsa till andra?
- Är det något som inte har kommit fram i frågorna men som du vill ha framfört i utvärderingen?

Hur fungerade materialet?

Materialet fungerade mycket bra både med tanke på barnens ålder och lokaler. Det var enkelt och roligt. Materialet har prövats på åldrar från ett till sex. Rekommendationen är från två till fem, men någon förskola har prövat det redan från ett år, någon annan vill göra det. När det använts tillsammans med de riktigt små barnen har man gjort anpassningar. Till exempel har momentet med att gå in och ut ur rummet då uteslutits eller man har valt bort de delar av materialet som bedömts som svårare. Generellt är det lättare att genomföra aktiviteterna med 5-6-åringar än med 3-4-åringar. De äldre förstod snabbt och kom med många egna förslag. De yngre har behövt flera tillfällen på sig.

Rummet behöver vara någorlunda stort så att barnen kan röra sig obehindrat. Dock inte för stort så att det blir för mycket spring och barnen får svårt att fokusera. Det gäller också att ha ett rum utan annat som stör men på en förskola brukar det i allmänhet finnas något utrymme för rörelse.

På en förskola används flera rum, ett i taget. ”Först gick vi hand i hand runt hela förskolan. När vi kom fram till rummet var dörren stängd och vi knackade på. Vi delade upp boken och tog en dörr i taget.” Ett av barnen deltog då tyvärr inte i den dörr han redan varit med om och väntade tills en för honom ny dörr, men för de övriga fungerade det som ett bra sätt att ta in boken och dansen lite i taget.

På en annan förskola använde man *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* med barn som efter sommaruppehållet skulle bli en grupp för att de skulle lära känna varandra. Det gjordes då i samarbete med tre andra avdelningar. Vanligtvis har man varit 2-3 pedagoger, en har hållit i dansen och den/de andra har funnits till för barnen. Annars är en vanlig fördelning att en håller i dansen, en annan sköter musiken.

Workshopen skapar en trygghet inför genomförandet på egen hand. Någon uttrycker att "... utan den hade jag inte vågat prova." Att flera i personalgruppen har deltagit i workshopen är en fördel. "Två av oss hade gått på workshopen och har nu gjort det ett antal gånger. Vi kände oss relativt trygga men tittade i handledningen också." "Det underlättar att vara två som har tänket bakom", säger en annan. Det går att vara ensam men det är en fördel om man är två.

Instruktionerna är lätta men den som leder bör behärska innehållet/materialet så att man inte behöver läsa i handledningen under tiden.

Barnens delaktighet uttrycks genom att de kommer med egna idéer och lösningar till rörelser och begrepp som ska dansas och de har samarbetat.

Var det något som fungerade särskilt bra?

En färdigpackad ryggsäck där allt finns på plats uppskattas. Att allt material följer med är en klar fördel. Den enkla handledningen framhålls som föredömlig. En förskola förvånades över att barn som vanligtvis har koncentrationssvårigheter var fokuserade genom hela boken och dansen. "Vi hade bara tänkt dansa någon sida men barnen blev aldrig "färdiga". När boken var slut grät till och med fem av barnen för de ville dansa mer." Samma förskola förvånades också över att så små barn lockades av aktiviteten och att de var fokuserade under så lång tid.

Att boken är så känd och så omtyckt är en fördel. Att det i en så enkel text och så enkla bilder finns så mycket att arbeta med och gav så många möjligheter, blev en aha-upplevelse. Det blev mycket reflektioner kring varje "rum" eller bilduppslag. Många pekar på musiken som fantastiskt bra och inspirerande till rörelse. Den har också använts till liknande arbetssätt med andra böcker på en förskola. "Med Dansa Knacka på var det lätt att följa barnens lust och intresse".

Var det något som fungerade mindre bra?

Planeringstiden som behövs är svår att få till och stora grupper med hög närvaro kan fungera som ett hinder. En sådan utsaga tolkar jag som att ett pedagogiskt material som *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* kan stöta på hinder som inte har med materialet i sig att göra utan kan hänföras till förskolans arbetssituation. Andra faktorer som kan spela in är knutna

till förskolans fortbildningssituation. För att få reda på mer angående detta har jag haft ett samtal med en förskolechef, se sid. 11.

I väntan på att låna ryggsäcken på biblioteket tillämpade en förskola metoden från workshopen med enbart *boken*. Redan genom att man dramatiserade och läste boken rytmiskt, knackade i golvet, snurrade och klev in genom dörrar blev läsningen mycket roligare. Men när man sedan prövade hela konceptet med ryggsäcken blev det inte så bra; några barn var bara intresserade av musiken och rekvisitan, andra bara av boken och pedagogerna lyckades inte få barnen fokuserade. Rummet var för litet, för många pedagoger befann sig i ett för litet rum, barnen blev ledsna och osams om materialet i ryggsäcken, ledsna över att inte få sitta i knät vid återsamlingarna till boken mellan danserna. CD-spelaren stod i mitten vilket inbjöd barnen till att stänga av och ta ut skivan. Man delade då på gruppen och de som ville fick fortsätta. Vid senare tillfällen fungerade det bättre, man hittade sin egen metod att arbeta; ordlappar skrevs med de ord som dansades och nästa gång ville barnen själva skriva lappar. Aktiviteten dokumenterades i ord och bild, dokumentationen sattes upp och man reflekterade över vad man gjort tillsammans med barnen.

Intressant i sammanhanget är att en förskola *inte* har använt sig av rekvisitan i särskilt stor utsträckning. Man tycker att det tar för mycket av barnens uppmärksamhet. Men åsikten att det är bra att allt material finns samlat på ett ställe är vanligare. Om förskolan har köpt in fortbildningen finns materialet kvar på förskolan. Men om man deltagit i en workshop anordnad av biblioteket och är hänvisad till en låneryggsäck uttrycker en förskola att lånetiden kändes för kort. ”Vi fick göra uppehåll då det fanns en lånekö” och man rekommenderar längre lånetid.

Som i alla andra sammanhang gäller att övning ger färdighet. En förskola skriver ”Kanske att vi vuxna var lite osäkra i början med att få boken, musiken och aktiviteterna synkroniserade. Barnen märkte inget, det var våra egna krav. När vi kom på det, kändes det bättre.”

I vilka sammanhang har ni använt materialet?

En förskola kopplar användningen av materialet till målen för den lokala handlingsplanen. Mycket ur läroplanen går att koppla till *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på*, till exempel

språkutveckling och motorik. För bibliotek går *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* hand i hand med arbete med läsprojekt, som exempel nämns *Läståget X5000*.¹

På en förskola arbetar man med Barbapappa som tema och Barbastark tycker att det är viktigt att röra sig så han har naturligtvis varit med och dansat *Knacka på*. Ett annat sammanhang är samlingar på förskolan med ett språkfrämjande syfte och en förskola gjorde ett tema av *Knacka på* och bjöd in barn från andra avdelningar. Ytterligare någon har använt materialet i sitt mångkulturella arbete.

I och med att boken är väl känd och väl använd för både barn och pedagoger uppfattas det som spännande att få använda den på ett nytt sätt och färger till exempel är ett ständigt återkommande tema att arbeta med.

En av respondenterna har prövat materialet tillsammans med en pojke med särskilda behov. Han visade intresse för trumman och vattenkannen men ville inte dansa till musiken. Hon avser att pröva igen men då i samarbete med småbarnsgruppen.

Barnens reaktioner

Barnen gillade konceptet. ”Jag såg glada och nyfikna barn. De har ofta kommit och velat göra *Knacka på* igen och när jag gjorde det hördes: Äntligen får jag göra det JAG vill!!” De har visat stor glädje inför musiken och visat sig intresserade av boken och övningarna. I början följde de instruktionerna och såg bara rekvisitan men efter några gånger tittade de i boken och kom med egna idéer och dansade efter det. ”Barnen var entusiastiska och fantiserade fritt. Alla ville vara med”.

Barn har olika lätt att improvisera och fantisera. Ett barn som var med flera gånger ville gärna styra och säga hur det skulle vara och att det skulle vara som förra gången. En del var lite avvaktande, andra har haft svårt att vänta på sin tur men alla har deltagit på något sätt. De yngsta kommer inte med så många idéer om vad och hur att göra men dansar glatt med. De lite äldre har mycket fantasi och tycker bara det är roligt när vi vuxna ”tokar” oss lite och föreställer olika saker. Barnen är med på noterna direkt och tycker att det är roligt. En annan säger att ”barnen hänger med så fort boken tas fram, musik och lite rekvisita gör det till en komplett upplevelse.”

¹ För att bli en god läsare behövs 5000 lästimmar. Med en lästimme per dag tar det 13½ år. *Läståget X5000* står för kommunikation och rörelse och att det är något man kan hoppa på. Vagnarna kan bytas ut och fyllas på med olika läsprojekt.

På en förskola ser man en ökad förståelse för begrepp som rulla, snurra, hoppa, ligga, stå, klappa, snabbt/sakta. Barnen kan reflektera efter avslutad aktivitet och då säga vad vi dansat. En förskola har lagt märke till att barnen pratar mer utvecklat kring bilderna i boken efteråt.

Har ni sett spår av *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* i andra lekar?

För att kunna se om *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* spillt över till andra lekar måste man göra observationer och det har inte rymts inom ramen för denna utvärdering. I det material som samlats in hittar jag att en förskola observerat att "kasta kudde" förekommit. En annan förskola tycker sig se att viljan att dansa har ökat, barnen nynnar/klappar takten ibland och *Knacka på* har blivit en något av en ramsa. En tredje har uppmärksammat att mycket små barn knackar på golv, dörrar och väggar och säger "knacka på".

Har ni använt *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* med andra böcker eller i andra sammanhang?

Hälften av förskolorna svarar här nej. De övriga "Inte ännu men är lite lockad att göra det med den bok vi ska arbeta med till hösten, om det nu går." En "Ur och skur-förskola" tänker försöka ta med metoden utomhus "Workshopen gjorde att jag fick upp ögonen för ett nytt arbetssätt som går att applicera på flera böcker." En förskola har arbetat multimodalt, alltså kopplat samman och kombinerat olika medier, dansat, skapat och läst kring "snuttefilmer".² En annan har dansat vidare kring en bok om Afrika där barnen visat intresse för vilda djur och där man fördjupat intresset genom att införskaffa djuren som "mjukisar" som barnen leker med dagligen.

Tips till andra användare

Man behöver tid att plocka fram materialet och att sätta sig in i det. Att vara väl förberedd och också ha egna förslag om barnen inte kommer på egna är bra, åtminstone i början. Man behöver också en kollega som tar hand om att sätta på och stänga av musiken. Boken

² "Snuttefilm" är filmer som vänder sig till barn mellan 2 och 4 år med stilla tempo och tydliga bilder som möjliggör medagerande.

Knacka på finns, förutom i det vanliga formatet, även i stort format. Det är en klar fördel så att alla kan se och det blir lättare att samla barnen mellan de olika bilduppslagen. Planera efter barngruppens nivå och ta de moment som passar. Ett tips är också att välja ut något eller några avsnitt i stället för att skynda igenom hela boken. En förskola tipsar om att arbeta regelbundet, en gång per vecka, med materialet både i smågrupper och tillsammans med andra grupper. Men en förskola menar också att om man arbetar regelbundet med materialet kan det vara svårt för barnen att ändra på något. Har de gjort på ett sätt vill de gärna fortsätta ... En förskola berättar att de har gjort egna dörrar, en blå, en röd, en gul med hjälp av tygskynken som man går igenom. En annan har använt samma rum varje gång för att gestalta boken som helhet och satt upp ett blått tyg för dörren.

”Tycker vi vuxna att det är kul och lever oss in i det hela så tycker barnen också att det är kul”.

Annat av intresse

För att samla in synpunkter som inte täcktes av frågorna fanns en sista öppen fråga. En förskola hade gärna köpt loss bara musiken. Enligt respondenten av kostnadsskäl. Nu använder man sig av annan klassisk musik som finns på förskolan till *Knacka på*-boken. Det fungerar också bra.

Det framkommer också önskemål om fler böcker bearbetade och utvecklade på samma sätt med musik och rytmik.

Om att använda *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* utan workshop

Att ha varit på workshopen innan man genomför dansen med barngruppen gör att man har en positiv upplevelse med sig innan man tar in barnen. Det framgår av fokusgruppsintervjun. För att ta reda på hur materialet fungerar *utan* workshop presenterades materialet på ett barnbibliotekariemöte i Uppsala i mars 2013. En av medarbetarna, med dubbel kompetens – bibliotekarie och pedagog, har vid tre olika tillfällen prövat *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* vid den förskola där hon är verksam på deltid. Barnen var tre och fyra år och som lokal användes ett samlingsrum i förskolan med en del möbler i. Ett tomt rum hade varit att föredra. Rekvisitan togs fram och musiken sattes på. Texten lästes rytmiskt och barnen knackade i sina händer. Barnen satte igång direkt och använde

rekvisitan. Särskilt inspirerande var det gula bandet som de använde tillsammans och var och en för sig. Det inbjöd till spännande rörelser. "Lätt att genomföra för vem som helst oavsett profession. Jämför s. 3 där fokusgruppen har funderingar kring rekvisitan och just det gula bandet innan de provat materialet. "Bra med instruktioner för den som känner sig osäker men det fungerar fint att bara läsa och sedan dansa till musiken." "Lättillgängligt, inspirerande, lustfyllt och positivt" är ett sammanfattande omdöme även utan workshop/fortbildning.

En idé som kommer fram i den avslutande öppna frågan till den bibliotekarie/pedagog som provat materialet utan workshop är en fråga om det vore möjligt att projicera bilder från de olika rummen på väggen och att kunna dansa i dem för att på så sätt förstärka helhetsupplevelsen? Att utöka rekvisitan så att det blir fler föremål av samma sort är en annan idé till förbättring. Min reflektion här är att idén med bildprojektioner på väggen är intressant men poängen med materialet är att det ska vara så enkelt som möjligt att genomföra beträffande teknik.

Telefonintervju med en förskolechef

För att få en uppfattning hur ett pedagogiskt material som *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* kan landa hos mottagaren har jag samtalat med en förskolechef i en av Stockholms söderförorter, Hägersten-Liljeholmen. Nedan följer en sammanfattning av samtalet.

Utbudet av fortbildningspaket är mycket stort och den eller de som har funktionen som pedagogisk utvecklare eller liknande överöses av erbjudanden om fortbildningspaket och pedagogiskt material. Läroplanen innehåller många områden som ska behandlas i förskolan. Drama, musik, rörelse och i förlängningen språkutveckling är bara *ett* av många områden som ska in i planeringen. Eftersom förskolan är en verksamhet som ständigt förutsätter personal på plats för barnen är konkurrensen om både personalens tid för fortbildning och tid för genomförande knivskarp.

Varje erbjudande måste sorteras och prioriteras utifrån en komplicerad väv av kompetensluckor, behov och frågor som "arbetar vi med rätt saker, på rätt sätt?" Det pedagogiska materialet ska passa in i den enskilda förskolans processer men också i kommunala processer. Olika kommuner satsar på olika saker. Till detta kommer nationella

processer som var och en ska genomföras ut till varje förskola kring till exempel pedagogisk dokumentation, utvärdering, matematik.

Materialets användbarhet på bibliotek

Dansa, lyssna, läsa - Knacka på har ännu inte använts i så stor utsträckning i biblioteksmiljö. De bibliotek som har ryggsäcken uppger att den med undantag för sommarmånaderna varit utlånad till förskolor hela tiden och man har därför inte kunnat planera in den i sig egen verksamhet. Ett bibliotek har använt den under en folkhälsovecka *Kul för knopp och kropp* i samarbete med Missionskyrkan och Studieförbundet Bilda. Missionskyrkan höll i "Vilda liten", småbarnsrytmik för barn mellan 0 – 1 år och "Lilla Skruttt" för barn mellan 1 – 3 år. Biblioteket hade två pass med "Dansa en bok". Några få barn dök upp, "men det var kul ändå".

Försök till analys

För att göra läsningen mer intressant har jag försökt anknyta det insamlade materialet till ett par teorier som kan vara aktuella i sammanhanget.

Gardners teori om multipla intelligenser

Den första är Gardners teori om multipla intelligenser. (Gardner, 2002). De olika intelligenserna, ursprungligen sju till antalet, visar hur människor lär sig och på olika sätt tar in omvärlden. Intelligenserna kan ses som potentialer som stimuleras och utvecklas i de miljöer och sociala sammanhang barn befinner sig i. Man brukar tala om kontext. Barn har olika intelligenser beroende både på barnets personlighet men också vilka möjligheter de ges att utveckla dem. Varje barn har flera mer eller mindre framträdande intelligenser.

I det följande har jag ur det insamlade materialet plockat ut delar eller enheter som jag tolkat som exempel på hur *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* stimulerat de olika intelligenserna som Gardner talar om. En form av kvalitativ analys av materialet, helt enkelt. De delar jag har plockat ut återges i det följande med kursiv stil.

De sju intelligenserna är:

- Den språkliga

- Den musikaliskt-rytmiska
- Den logiskt-matematiska
- Den visuella-spatiala
- Den kroppsligt-kinestetiska
- Den sociala
- Den reflektiva

Gardner har senare utökat intelligenserna med två till, naturintelligensen och den existentiella men de tas inte upp här.

Den språkliga intelligensen

Att vara språkklok (Möller, 2013) är att ha en väl utvecklad förmåga att tänka med ord, uttrycka tankar, samtala, läsa och skriva. Det insamlade materialet är litet men det finns flera meningsbärande utsagor från pedagogerna som kan tolkas som att *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* ger möjlighet att utveckla den språkliga intelligensen. Till exempel: *På en förskola ser man en ökad förståelse för begrepp som rulla, snurra, hoppa, ligga, stå, klappa, snabbt/sakta. Barnen kan reflektera efter avslutad aktivitet och då säga vad vi dansat. En förskola har lagt märke till att Barnen pratar mer utvecklat kring bilderna i boken efteråt. Ett annat: Att det i en så enkel text och så enkla bilder finns så mycket att arbeta med och gav så många möjligheter, blev en aha-upplevelse. Det blev mycket reflektioner kring varje "rum" eller bilduppslag.*

Den musikaliskt-rytmiska intelligensen

Att vara musikklok handlar om att man har lätt att förstå och skapa musik och rytmer. Sjunga, spela, rappa, trumma. Att det framför allt är här som *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* har sin potential framgår av flera utsagor. Till exempel: *Det är inte dans i en traditionell mening utan barnen inspireras att fantisera och röra sig till musik och ingen säger hur det ska vara. Dansen främjar takt, puls och koordination. Ett annat: En förskola förvånades över att barn som vanligtvis har koncentrationssvårigheter var fokuserade genom hela boken och dansen. Vi hade bara tänkt dansa någon sida men barnen blev aldrig färdiga. När boken var slut grät till och med fem av barnen för de ville dansa mer. Samma förskola förvånades också över att så små barn lockades av aktiviteten och att de var fokuserade under så lång tid.*

Med ett barnperspektiv³ *Barnen gillade konceptet. Jag såg glada och nyfikna barn, men också ur ett vuxenperspektiv stimuleras den musikaliskt-rytmiska intelligensen: Det unika med *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* var musiken. Den hittar man inte någon annanstans! Musiken har verkligen*

³ Barnperspektivet är vuxnas uppfattningar om och tolkningar av barns behov och önskemål. Barns perspektiv är barns egna, uttryckta åsikter om sina behov och önskemål.

lyckats fånga boken. Och Tycker vi vuxna att det är kul och lever oss in i det hela så tycker barnen också att det är kul.

För att få reda på barnets perspektiv borde jag ha haft tillgång till intervjuer med barn.

Den logisk-matematiska intelligensen

Att vara logikklok är att man har en väl utvecklad förmåga att hitta strategier och lösa problem, räkna, sortera, jämföra, göra en sak i taget, ha struktur och ordning. Att den logisk-matematiska intelligensen stimuleras genom *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* är inte troligt. Möjligen skulle man kunna tolka att den lille kille som inte ville dansa i samma rum flera gånger utan inväntade ett nytt som han inte varit med om tidigare har ett mer utvecklat logiskt/matematiskt sätt att ta in världen.

Den visuella-spatiala intelligensen

Att vara bildklok är att ha förmågan att tänka i bilder, ha känsla för färg, former och mönster och lägga märke till detaljer. Att rita, måla minnas i bilder och lätt kunna föreställa sig abstrakta saker. Här är exemplen många i materialet. Till exempel: *I början följde de instruktionerna och såg bara rekvisitan men efter några gånger tittade de i boken och kom med egna idéer och dansade efter det. Barnen var entusiastiska och fantiserade fritt. Alla ville vara med. Något liknande uttrycks i följande: På en förskola arbetar man med Barbapappa som tema och Barbastark tycker att det är viktigt att röra sig så han har naturligtvis varit med och dansat Knacka på.*

Den kroppsligt-kinestetiska intelligensen

Att vara kroppsklok är att ha en väl utvecklad förmåga att använda kroppen och händerna, att röra sig, att använda konkret material och spela teater. Man uttrycker sig gärna med kroppen, man lär med kroppen. Det är lätt att se att det är en av de intelligenser som stimuleras genom *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på*. På frågan om man sett spår i andra lekar har någon observerat att *"kasta kudde" förekommit. En annan förskola tycker sig se att viljan att dansa har ökat, barnen nynnar/klappar takten ibland. En tredje har uppmärksammat att mycket små barn knackar på golv, dörrar och väggar och säger "knacka på". Men för att det ska fungera behöver Rummet vara någorlunda stort så att barnen kan röra sig obehindrat. Dock inte för stort så att det blir för mycket spring och barnen får svårt att fokusera.*

Den sociala, interpersonella intelligensen

Att vara människoklok är den sjätte av Garders multipla intelligenser. Det är förmågan att förstå andra människor, vara en god lyssnare, kunna trösta, medla, vara lyhörd och fungera

tillsammans med andra människor. Här har jag plockat ut: *Vi använde Dansa Knacka på med barn som efter sommaruppehållet skulle bli en grupp för att de skulle lära känna varandra. Det gjordes då i samarbete med tre andra avdelningar.*” Här har det uppenbarligen fungerat bra. Men också det sammanhang som en förskola berättar om att när man först använde materialet var *några barn bara intresserade av musiken och rekvisitan, andra bara av boken och pedagogerna lyckades inte få barnen fokuserade. Rummet var för litet, för många pedagoger befann sig i ett för litet rum, barnen blev ledsna och osams om materialet i ryggsäcken, ledsna över att inte få sitta i knät vid återsamlingarna till boken mellan danserna. CD-spelaren stod i mitten vilket inbjöd barnen till att stänga av och ta ut skivan. Man delade då på gruppen och de som ville fick fortsätta. Vid senare tillfällen fungerade det bättre, man hittade sin egen metod att arbeta. Båda beskrivningarna tolkar jag som att Dansa, lyssna, läsa - Knacka på fungerar för att stimulera barns mer eller mindre framträdande sociala intelligenser.*

Vid fokusgruppsintervjun resonerar man om liknande situationer *Om barnen får styra, kommer de att "fastna" i ett objekt och slåss om det? Hur gör man om det svävar ut? Om en säger något och ett annat barn associerar till något som inte direkt är relevant, till exempel en lös tand, och associationerna sedan fortsätter i all oändlighet? Hur hanterar man den typen av process i en barngrupp? Man får vara beredd på kaos och att det får lov att uppstå kaos ibland.*

Att materialet också rymmer möjligheter att ta upp genusfrågor i förskolemiljö kategoriserar jag under den sociala intelligensen: *Något som också uppfattades som särskilt bra var att materialet gav möjlighet att indirekt arbeta med genusfrågor. Alla inkluderas, både pojkar och flickor.*

Den reflektiva intelligensen

Den sjunde och sista intelligensen i Garders multipla intelligenser är den reflektiva, eller intra-personella intelligensen. Att vara jag-klok innebär att förstå sina egna känslor och vem man är. Man arbetar gärna ensam och i sin egen takt. Här hittar jag inga utsagor om hur materialet har fungerat. Hade materialet innehållet intervjuer med några barn skulle jag kanske fått svar på frågan men knappast troligt. En av de vuxna deltagarna i fokusgruppsintervjun kommenterade inslaget i workshopen där man fick dansa en dröm: *Drömmen som hon dansade fanns kvar, dansen hade gjort den mycket verkningsfull.* Är det en utsaga om att en workshop med *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* i rätt kontext kan utveckla den reflektiva intelligensen?

Genom att spegla materialet i Gardners teori om de multipla intelligenserna tycker jag mig se att det kan användas för att stimulera och utveckla fem, eventuellt sex av de sju intelligenserna. Det är den språkliga, den musikaliskt-rytmiska, den visuella-spatiala, den

kroppsligt-kinestetiska och den sociala intelligensen. Mer tveksamt den reflektiva eller intrapersonella och inte alls den logisk-matematiska intelligensen.

Målet för projektet att ta fram ett pedagogiskt material som sammanför dans, musik och bok är, enligt projektbeskrivningen, att fler förskolebarn ska få uppleva dans, musik och böcker som lustfyllt och tillgängligt. Projektet ska också leda till små barns språkutveckling. (KUR. Ansökan om bidrag, läsfrämjande insatser 2011 och 2012). Genom att *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* erbjuder inkörsportar för flera typer av begåvningar både hos barn och vuxna är det rimligt att anta att målet för projektet att fler förskolebarn ska få uppleva dans, musik och böcker som lustfyllt och tillgängligt på sikt kan uppfyllas. Att materialet som producerats fungerar lustfyllt och lättillgängligt står klart men för att fler förskolebarn ska få uppleva det måste också faktorer som inte direkt har med materialet att göra fungera fullt ut. Till exempel att det lyckas komma in rätt i fortbildningen för pedagoger, att biblioteken planerar in det i sin verksamhet och att logistiken kring ryggsäcken fungerar.

Harts teori om barns delaktighet

En annan intressant teori i samband med *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* kunde vara att relatera pedagogernas utsagor till Roger A Harts teori om barns delaktighet (Sandin, s. 177 ff.) Hart menar att för att delaktighet ska vara på riktigt måste vara en dynamisk konstruktiv process och att det inte finns några metoder att arbeta med barns delaktighet som fungerar i alla situationer. Målet när man arbetar med barn och delaktighet är att utforma verksamheter som möjliggör användandet av flera olika intelligenser. Till exempel skulle utsagan *Barnen var entusiastiska och fantiserade fritt. Alla har deltagit på något sätt* kunna tolkas som att *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* innebär ett genuint sätt att arbeta med barns delaktighet. För att beskriva begreppet har Hart bilden av en stega där trappstegen symboliserar olika grader av delaktighet. Stegen har åtta steg. De tre nedersta innebär inte någon delaktighet i ordets rätta bemärkelse. Ju högre upp på stegen man kommer desto större blir graden av delaktighet.

8. Initierat av barn och delad styrning med vuxna

7. Initierat och styrt av barn

6. Vuxeninitierat med delat beslutsfattande

5. Samråd och informerad delaktighet

4. Tilldelad med informerad delaktighet

3. Symbolisk delaktighet

2. Delaktighet som dekoration

1. Manipulativ eller falsk föreställning om delaktighet

Steg 1. Manipulativ eller falsk föreställning om delaktighet är när vuxna får det att se ut som om barn varit delaktiga men i själva verket inte har varit det. Till exempel när barn får bära plakat med ett budskap som egentligen är de vuxnas och vars innehåll barnen inte förstår.

Steg 2. Delaktighet som dekoration påminner om steg 1 men i detta steg används barnen bara för att ge en extra skjuts eller tyngd i sammanhanget men det är fortfarande bara som en dekoration.

Steg 3. Symbolisk delaktighet innebär inte heller någon verklig delaktighet. Den är ofta förekommande och bottnar i den vuxnes goda vilja och ambition att ge barn en möjlighet att uttrycka sig. Som exempel på symbolisk delaktighet ger Hart när något eller några barn väljs ut som representanter för sin grupp och de får säga vad de tycker och tänker utan att de ges möjlighet att diskutera frågan med sina kompisar.

De fem följande stegen innebär en ökad möjlighet för barnen till verklig delaktighet.

Steg 4. Tilldelad men informerad delaktighet. Här kommer *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* in på stegen, som jag ser det. Delaktigheten är styrd av de vuxna men barnen är delaktiga i *hur* de vill göra.

Steg 5. Samråd och informerad delaktighet är också tillämpligt på *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på*. Barnen blir tillfrågade om innehåll och utformning och har en möjlighet att verkligen påverka genomförande och utfall.

Steg 6. Delaktighet som är vuxeninitierad med delat beslutsfattande kan vara tillämpligt när barnen provat materialet några gånger och blivit säkrare, mer aktiva och kan komma med många egna förslag.

Steg 7. Aktiviteter som är initierade och styrda av barn. Barns fria lek är särskilt intressant i förskolemiljö som verkligen är platsen för barns fria lek. På frågan om pedagogerna sett några spår av *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* i barnens andra lekar ges ett par exempel, "kasta kudde" och att även mycket små barn knackar på golv, dörrar och väggar och säger "knacka

på”. Barnobservationer på en förskola som använt materialet vore en intressant fortsättning för att få reda på mer.

Steg 8. Aktiviteter initierade av barn och delad styrning med vuxna. Det förutsätter barn med gott självförtroende och medvetenhet om den egna sociala kompetensen för att våga bjuda in vuxna. Det ställer också höga krav på att de vuxna är lyhörda och goda lyssnare för att kunna möta barns förslag och initiativ. I ett sammanhang med barn med självförtroende och medvetenhet om den egna sociala kompetensen i samspel med lyhörda vuxna, kort sagt i den bästa av världar, ser jag att *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* skulle kunna fungera.

I projektbeskrivningen sägs inget explicit om att *Dansa, läsa, lyssna - Knacka på* ska stimulera till arbete med barns delaktighet men i beskrivningen av projektets väntade effekter vad gäller jämställdhet, funktionsnedsättning, kulturell och etnisk mångfald skriver man: ”Dans/rörelse utövas av tradition främst av och med flickor men möjligheten att uppleva denna konstform utanför de traditionella dansskole-ramarna bör ges även till pojkar. Alla barn oavsett funktionsnedsättning ska kunna vara med i *Dansa* en bok. Boken *Knacka på* är en bok full av dramatik för ett litet barn (---) Boken är översatt till tio språk och kan användas för barn som inte har svenska som modersmål. Dans och musik är universellt!”

Om vi säger att *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* kommer in någonstans på steg 4 och uppåt till steg 8 på Harts delaktighetsstege har det alla chanser att kunna fungera och på sikt få effekter inom samtliga perspektiv. Genusperspektivet genom att även pojkarna har chans att vara delaktiga i traditionella aktiviteter för flickor. För barn med funktionsnedsättning genom att alla har möjlighet att delta på sitt sätt. Kulturell och etnisk mångfald genom att *Knacka på* är översatt till tio språk och dansen och musiken är universell.

Sammanfattning

Dansa, lyssna, läsa - Knacka på är ett pedagogiskt material som producerats av Musik Gävleborg och Länsbibliotek Gävleborg Uppsala under hösten 2011. Det bygger på Anna-Clara Tidholms bok *Knacka på. Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* har utvärderats. Det insamlade materialet består av protokoll från en fokusgruppsintervju och svaren på en e-postenkät med öppna frågor till förskolor och bibliotek. Materialet har sammanställts och speglats dels i Gardners teori om multipla intelligenser dels i Harts teori om barns delaktighet.

Barn tar in omvärlden på flera olika sätt. Genom att *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* erbjuder inkörsportar för flera typer av begåvningar både hos barn och vuxna är det rimligt att anta att målet för projektet att fler förskolebarn ska få uppleva dans, musik och böcker som lustfyllt och tillgängligt på sikt kan uppfyllas. Att *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* som tagits fram fungerar lustfyllt och lättillgängligt står klart men för att, som det sägs i målet, *fler förskolebarn ska få uppleva det* måste också faktorer som inte direkt har med materialet att göra fungera fullt ut. Till exempel att det lyckas komma in rätt i fortbildningen för pedagoger, att biblioteken planerar in det i sin verksamhet och att logistiken kring ryggsäcken fungerar.

I projektbeskrivningen sägs inget explicit om att *Dansa, lyssna, läsa - Knacka på* ska stimulera till arbete med barns delaktighet men i beskrivningen av projektets väntade effekter vad gäller jämställdhet, funktionsnedsättning, kulturell och etnisk mångfald skriver man: ”Dans/rörelse utövas av tradition främst av och med flickor men möjligheten att uppleva denna konstform utanför de traditionella dansskole-ramarna bör ges även till pojkar. Alla barn oavsett funktionsnedsättning ska kunna vara med i *Dansa* en bok. Boken *Knacka på* är en bok full av dramatik för ett litet barn (---). Boken är översatt till tio språk och kan användas för barn som inte har svenska som modersmål. Dans och musik är universellt!”

Dansa, lyssna, läsa - Knacka på erbjuder möjlighet för barnen till verklig delaktighet, enligt Harts teori. Det har följaktligen alla chanser att kunna fungera och på sikt få effekter inom samtliga perspektiv. Genusperspektivet genom att även pojkarna har chans att vara delaktiga i traditionella aktiviteter för flickor. För barn med funktionsnedsättning genom att alla har möjlighet att delta på sitt sätt. Kulturell och etnisk mångfald genom att *Knacka på* är översatt till tio språk och dansen och musiken är universell.

Litteraturförteckning

Carlström, Inge & Carlström Hagman, Lena-Pia (2012). *Metodik för utvecklingsarbete och utvärdering*. Lund: Studentlitteratur.

Gardner, Howard (2002). *De sju intelligenserna*. Jönköping: Brain books AB

Sandin, Amira Sofie (2011). *Barnbibliotek och lässtimulans. Delaktighet, förhållningssätt, samarbete*, Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. Stockholms stadsbiblioteks skriftserie 17.

Webbplatser

Möller, Gunilla. (2013.09.27) *Multipla intelligenser*.

<http://www.multipointelligenser.se/multipla-intelligenser.html>

Dansa, läsa, lyssna - Knacka på (2013.09.27) <http://www.lg.se/Landstinget-A-O/Tillvaxt-och-regional-utveckling/Kultur/Musik-Gavleborg/Dans/Knacka-Pa/>

Inspirationsfilm

<http://www.youtube.com/watch?v=21evIsOS5OM>

Arbetsgång

Bilaga 1

2.10.2012	Möte med gruppen som producerat Dansa Knacka på;
15.2.2013	Workshop med dans- och bibliotekskonsulent. 22 deltagare – 17 pedagoger vid förskolor i Gävle, 4 bibliotekarier, 1 pedagog vid Kulturskolan.
15.2.2013	Fokusgruppsintervju med 5 deltagare. 1 pedagog, 4 bibliotekarier. 2 pedagoger har i efterhand reflekterat kring frågorna i fokusgruppsintervjun.
5.3.2013	Dansa Knacka på presenteras vid ett barnbibliotekariemöte i Uppsala.
16.4.2013	Frågor skickas via e-post till deltagare i workshopen den 5 februari.
15.5.2013	Samma frågor skickas ut till förskolor i Gävleborgs län. Urvalet är baserat på kontaktuppgifter från barnbibliotekarien i respektive kommun. Sex förskolor i fyra kommuner har svarat. Fem av dem hade prövat materialet.
27.5.2013	Påminnelse ut till dem som inte svarat.
September 2013	Fråga om bibliotekets användning av materialet Sammanställning av materialet

Syftet

med fokusgruppsintervjun är att få fram era föreställningar om arbetsmaterialet Dansa-Lyssna-Läsa innan ni använder det. Jag frågar och Tinne skriver. I protokollet får ni ett nummer som används genomgående och jag ska på bästa sätt försöka vaska fram det väsentliga. Om det blir för pratigt kommer jag med mild hand föra tillbaka er till ämnet. En gruppintervju har det goda med sig att i samtalet med andra kan man komma på saker som man inte gör i individuella intervjuer.

1. Vi värmer upp med att ta en fråga där ni med ett par ord, typ glädje etc. som kan sammanfatta ett första intryck.
2. Vad tror ni om användbarheten? Här kan man fundera kring barnens ålder, lokal, hur pass svårt det kan vara om man inte är "dansös", musikalisk etc...
3. Vad säger ni om instruktionerna? Räcker dom till? Är dom klara, tydliga?
4. Arbetsmaterialet är, tycker jag, ett exempel på vad som brukar kallas det utvidgade textbegreppet. Det är dans, musik, bild och text som tillsammans är betydelsebärande. Var det något särskilt som så här långt förvånar/inspirerar/"sticker ut" eller ger er en aha-upplevelse?
5. Om ni kopplar till läroplanen för förskolan, eller bibliotekets läsplan – hur funderar ni kring det?
6. Är det något som inte har kommit fram under samtalet hittills som ni vill ha sagt innan vi skiljs åt?
7. Tusen tack! Hör av mig via e-posten